

ESI

RFoD

Folkmusik på fongoram

Vad säger statistiken?

Perspektiv på de senaste tjugo åren.

Tommy Sjöberg

Preliminär version
2004-03-23

INLEDNING

Vad är anledningen till att det ges ut folkmusik på skiva? Vilken betydelse har det för utövarna och för publiken? Denna studie försöker kartlägga en del fakta om utgivningar, baserat på de få befintliga källorna.

Man kan urskilja en del olika motiv att ge ut skivor. En kan vara att göra ”ett avtryck i historien”, helt enkelt dokumentera var man står, musikaliskt, i ett visst skede. Sådana skivor brukar kallas *Vanity Records* i USA, alltså ett utslag av fåfänga, utan större tanke på en mottagare. Musikerna själva ger ut skivan. Teknikutvecklingen har medfört att ett sådant fonogram idag är enklare än någonsin att realisera, speciellt som man förmodligen inte lägger ned särskilt mycket kraft på marknadsföring. Typiskt är att skivan säljs huvudsakligen vid konserter och liknande. Naturligtvis kan ett skivbolag vara så intresserat av musiken att de vill ge ut skivan, ja den kanske rent av har kommersiell potential.

Ett annat skäl kan vara att skivinspelningen är en del i ett projekt, som därutöver kan bestå i en konsert eller turné, och innehålla en speciell repertoar och/eller samarbete med musiker man normalt inte samarbetar med. Skivan kan då användas för marknadsföring av konserterna eller tvärtom, konserterna kan användas för att sälja skivan. Projektet kan förstås vara kommersiellt, men också konstnärligt utvecklande. Ett sådant projekt kanske t.o.m. är enda möjligheten till försörjning samtidigt som man repeterar.

Ett tredje skäl, kanske mest gällande för nya musiker, är att en skiva innebär en bekräftelse. Utan skiva är man ingenting, men med en skiva är man en etablerad musiker. När inspelning av en skiva har blivit så enkelt som idag, kan musikerna själva bestämma när det är dags att försöka etablera sig. Detta att jämför med förr, då ett grammofonbolag ofta stod för det beslutet, och dessutom kunde backa upp skivan med riktig marknadsföring.

Uppenbarligen har den tekniska utvecklingen möjliggjort utgivningen av skivor som kanske inte skulle blivit gjorda tidigare. Den fortsatta tekniska utvecklingen ser nu ut att minska försäljningen av skivor, till förmån för elektroniska distributionsformer. Den breda spridningen ersätts av riktad spridning, allteftersom bredden ökar.

KÄLLORNA

De flesta skivbolagen verksamma i Sverige är på något vis anslutna till branschorganisationen International Federation of the Phonographic Industry, IFPI, dess svenska del. IFPI samlar in statistik från medlemsbolagen via databasen Grammotex, som ägs av Grammofonleverantörernas Förening, GLF. Alla bolag är inte medlemmar i föreningen, men alla kan ändå få in sina fonogram i Grammotex mot en mindre avgift, vilket nästan är en förutsättning för att få ut sina produktioner i handeln. Skivhandeln använder Grammotex för att beställa skivor, så den fungerar också som en lagerkatalog. I Grammotex anger skivbolaget vilken kategori deras fonogram ska sorteras under, och om skivan är svenskproducerad. Indelningen är grov: pop/rock, klassiskt, jazz, folk, andligt, barn, övrigt, och avgörs av bolagen själva (se fig. 1). Därigenom kan det vara svårt att dra alltför långtgående slutsatser av utgivningsstatistiken.

Eftersom Grammotex används som lagerkatalog, kan man också få fram försäljningen, men den publiceras inte genrevis, utan enbart uppdelad på olika ljudbärare, antal fonogram samt nettovärdet av försäljningen. Därigenom kan man beräkna styckepriiset per format, och jämföra år för år, men inte så mycket mer.

Enligt lag ska alla fonogram med innehåll som har anknytning till Sverige skickas i ett exemplar till Statens Ljud- och Bildarkiv, SLBA (f.d. ALB, f.d. Nationalfonoteket vid KB), den s.k. pliktexemplarslagen. Därigenom kan man bilda sig en uppfattning om utgivningen av svenska fonogram över tiden.

SLBA katalogiserar fonogrammen och klassificerar dem, dels enligt vanlig biblioteksstandard SAB, dels enligt ett grövre system med 13 kategorier. Varje fonogram kan förses med flera klassificeringar.

jazz	Jazz, blues, rhythm & blues, ragtime, fusion
rock	Rock, pop, soul
und	Underhållning, dansband, schlager, revy, humor (tal och musik)
relm	Religiös musik, andliga sånger, psalmer
relt	Religiöst tal, predikningar, bibelläsning
folk	Folkmusik från hela världen samt klassisk musik från icke-västerländska kulturer.
barn	Barnfonogram (tal och musik)
visor	Visor
tal	Författarskivor, uppläsningar, teaterföreställningar
info	Information, instruktion, opinionsbildning
kassb	Ljudböcker, dvs. kassett- och CD-böcker
klass	Klassisk musik
övr	Övrigt

Delar av katalogen är dessutom sökbar via internet, vilket gör det relativt lätt att undersöka utgivningarna för ett visst år, eller inom en viss genre. Tyvärr tillkom pliktexemplarslagen för fonogram relativt sent, 1979, jämfört med den för böcker 1661, varför det finns luckor i SLBA's samlingar. Det året började man registrera katalogen på data, och sedermera har alla 78-or också lagts in i databasen. Man uppskattar själva att man får in bara ca 80% av de utgåvor som borde komma in. Övriga har man små utsikter att få tag i eftersom de utges av små, oberoende producenter som knappast gör mer än en eller ett par produktioner. För närvarande dras dessutom SLBA med en eftersläpning i katalogisering om ca 18 månader.

En tredje källa till utgivningen av svensk folkmusik är min egen diskografi. Där försöker jag spåra alla utgåvor med svensk folkmusik i någon form. Min definition stämmer ganska väl in med SLBA's klassificering, även om jag tolkar den snävare. Jag tar även upp utländska utgåvor med svensk folkmusik, vilka utgör omkring 15%. Ändå innehåller min diskografi fler svenska utgåvor än hos både IFPI och SLBA (med något undantag). Jag tror inte heller att jag fått med alla utgåvor, av samma skäl som för SLBA, men jag ligger betydligt närmare 100%, och SLBA har med ca 84% av mina utgåvor (se fig 2).

Min avsikt med att samla uppgifter om allt som ges ut av svensk folkmusik var främst att få en överblick för egen del. Om man inte vet vad som finns, kan man inte fråga efter det. Senare blev det som en mission, att försöka få en så heltäckande bild som möjligt, även långt bakåt i tiden. Samtidigt blev jag noggrannare i min dokumentering och strukturering av databasen, så att den nu närmast uppfyller kraven på en forskningsdatabas. Detta innebär också att jag försökt undvika personliga värderingar eller kategoriseringar uttryckta i databasen, medan däremot urvalet som sådant naturligtvis är en personlig värdering. Den är tillgänglig för sökning på SLBA's hemsida.

UTGÅVOR

Enligt IFPI kommer det ut drygt 10.000 utgåvor per år på den svenska marknaden, varav knappt 1.000 är producerade i Sverige (se fig. 1).

- Pop och rock står för över hälften av alla utgåvor, men av de svenska utgåvorna är det betydligt mindre, ca en tredjedel.
- Klassiskt står för ca en fjärdedel av alla utgåvor, men mindre än en femtedel av de svenska.
- Jazz står för ungefär en tiondel av utgåvorna, både svenska och internationella.
- Folk, Andligt och Barnkategorierna är mindre än Övrigt av totala utgåvorna, sammantaget ungefär lika stort som Jazz.
- Bland de svenska utgåvorna är Folk, Andligt och Barn av samma storlek, men de är nästan lika stora som Jazz. Däremot är Övrigt större än Jazz, i paritet med Klassiskt, bland de svenska utgåvorna.

Om man ser på storleksordningen av utgåvorna med folkmusik, så ligger de totala utgåvorna på drygt 400 om året, medan de svenska står för ca 70 st. Alltså importeras drygt 330 utgåvor om året.

Eftersom utgivningsstatistiken bara är tillgänglig fram till 2002 är det svårt att säga hur försäljningsnedgången 2003 har påverkat/påverkats. Det tycks dock som om de svenska utgåvorna har minskat bara för pop och rock; för övriga genrer ligger ändringen inom felmarginalen för 2002.

De svenska värdena för 1998 anser jag inte trovärdiga för genrerna jazz och folkmusik. Jazz har ca 5 ggr fler och folkmusik ca 3 ggr fler än vad som kan väntas om man ser på omkringliggande år. Vad gäller folk kan jag också jämföra med antalet utgåvor hos SLBA och i min svenska folkmusikdiskografi. IFPI har idag ingen förklaring, men tror sig ha observerat och ifrågasatt detta 1999. Möjligen kan det bero på att SOM-bolagen (Svenska Oberoende Musikproducenter) inkom i statistiken det året, och deras back-kataloger då också räknades in.

För 1999 noteras en mycket kraftig ökning av svenska utgåvor för genren 'Övrigt'. Från att ha utgjort mellan 1 och 6% av årets utgåvor, ökar den till mellan 13 och 18%. Den enda genre som samtidigt tappat utgåvor är 'pop/rock'. På förfrågan anger IFPI att ökningen kan bero på att talböcker infördes i statistiken för första gången 1999.

Jag har gjort sökningar hos SLBA med koder som motsvarar svensk folkmusik för några år. Antalet utgåvor stämmer i grova drag med IFPI's siffror, utom för de senaste åren, pga eftersläpningen (se fig. 2).

FÖRSÄLJNING

IFPI tar fram försäljningsstatistik uppdelad efter fonogramformat, men inte efter genre. Därför kan man inte se genrernas ekonomiska tyngd. Jag har också tagit med en del statistik ur Sohlmans lexikon, 'Grammofonbolag' skriven av Björn Englund på SLBA, mest för att få en historisk återblick. Mellan 1965 och 1973, när det finns siffror från IFPI, ser man att det inte överensstämmer, varför jämförelser får göras med försiktighet.

Man kan i alla fall säga att CD'n varit viktig för skivbolagen. Skivförsäljningen var nämligen minskande sedan slutet av 1970-talet, när CD'n kom som en räddning. Försäljningen steg

därefter kraftigt, fram till omkring 2001-2002, och sjönk sen kraftigt 2003, ned till nivån för omkring tio år tidigare. Singel- och CD-singel-försäljningen har pendlat mellan 1 och 6 miljoner per år, utan entydig trend. En topp vid 1999 har följts av en bottennotering 2003 (se fig. 3).

Försäljningsvärdet har varit i kraftigt stigande ända sedan CD'n introducerades, med en kraftigare ökning i början av 90-talet. Nedgången 2002, troligen följd av nedgång 2003 på 14,7% enl GLF siffror, sker från en rekordhög nivå, och kommer ned på 1993 års nivå (se fig. 4).

Det har spekulerats mycket kring orsakerna till minskningen de senaste åren, men något enkelt och entydigt svar finns troligen inte. Antagligen är det flera faktorer kombinerade: ökande CD-priser, ökande nedladdning av musik från internet, minskande tid och pengar för skivköp p.g.a. t.ex. mobiltelefoner, brukar ofta anges. Se t.ex.

www.bricklin.com/recordsales.htm och www.firstmonday.org/issues/issue7_2/fox/

Försäljningssiffrorna för enskilda fonogram, eller för hela bolag, går alltså i princip inte att få tag på. De betraktas som affärshemligheter, men kan möjligen anas i bolagens bokslut. De enda bokslut jag granskat närmare är för år 1999 till 2002 för det statliga bolaget Caprice, som publicerar försäljningssiffror för enskilda fonogram enligt ett rullande treårsschema. Där kan man alltså se hur många exemplar som säljs år 1, år 2 och år 3 efter utgivningen. Det framgår då att av utgåvorna 1999-2002 har den bästsäljande skivan sålts i 5.953 exemplar. Jazz säljer i allmänhet bra, liksom visor och barnfonogram, i genomsnitt över 1.400 ex. Sämre går det för klassisk musik (559 ex) och folkmusik (747 ex); storsäljarna där har sålt 1.700 ex, och svensk folkmusik säljer bättre än icke-svensk. I genomsnitt såldes 894 exemplar var av de 107 produktionerna.

STÖD

Statens Kulturråd (KUR) delar ut stöd till fonogramproducenter, efter ansökan. I gengäld kräver man in uppgifter om produktion, kostnad, försäljning samt att produktionerna distribueras. Ofta sker det genom det statliga distributionsbolaget CDA. De fonogram som får produktionsstöd från Kulturrådet ska uppfylla vissa krav: *"Huvudkriterierna för samtliga stöd är att produktionen fyller ett hål i utbudet, har hög konstnärlig kvalitet och att artisten/upphovsmannen inte är alltför väl representerad på skiva."* (Kulturrådets hemsida). Enligt en 2004 framlagd utvärdering av fonogramstödet tänker sig Kulturrådet att genreindelning och statistik i framtiden ska göras av SLBA.

Vad gäller stöd till folkmusikutgåvor som jag tar upp i min diskografi, ser jag att av de senaste tre åren, 2001-2003, har 34 utgåvor av 145 möjliga fått stöd, 24%. 1987-2003 är andelen 23%, räknat över alla utgåvor, svenska och utländska, CD, LP, EP och kassett.

För perioden 1998-2003 finns från Kulturrådet genomsnittliga försäljningssiffror som visar något bättre försäljning än för Caprice utgåvor i motsvarande genrer. I genomsnitt såldes 1.374 exemplar av de stödda produktionerna, och folkmusiken tillhör de bättre med i snitt 986 sålda ex. Pop och rock sålde i snitt 2.423 exemplar. Enligt ovan står de också för merparten av utgåvorna.

Om man gör det djärva experimentet att sammanställa statistiken från IFPI och KUR, och antar att försäljningen per genre för stödda produktioner också gäller genomsnittet för alla

produktioner, får man följande andelar av försäljningen: Pop/rock 60%, Barn 22%(!?), Klassiskt 7%, Jazz 4%, Folk 3%, Visor 1%, Övrigt 3%. Det ser ganska rimligt ut, förutom barnfonogrammen som sålt ovanligt bra. Om genomsnittet för dem sänks till mer rimliga hälften, sjunker dess andel till 12%, pop ökar med 7%, klassiskt med 1% och resten ökar omkring 0,5% var.

Om istället experimentet görs med Caprice statistik som underlag, tillsammans med IFPI's siffror, får man följande andelar av försäljningen: Pop/rock 0% (Caprice producerar ingen pop, varför KUR siffror används istället, 62%), Barn 8%, Klassiskt 6%, Jazz 13%, Folk 4%, Visor 3%, Övrigt 4%.

”Caprice Records utgivningsprofil följer de av Kulturdepartementet genom åren utfärdade direktiven, vilka är: svensk musik och/eller svenska musiker, samt jazz, folkmusik, västerländsk konstmusik samt musik för barn.” samt ”De genrer som Caprice har i uppdrag att verka för, utgör cirka 10 procent av den svenska marknaden. Caprice Records egen del av dessa 10 procent torde vara ca 0,5 procent.” (Caprice årsredovisning 2002).

Båda försöken till uppskattning, tycker jag, ger för liten andel pop/rock och för stor andel barn resp jazz, men det är bara en känsla man får när man tittar på årets topplista från IFPI när det gäller försäljning. Känslan förstärks dock av Kulturrådets och Caprice' uttalade policy att stödja smala produktioner.

Bilaga: Diagram.

Källor:

IFPI's hemsida www.ifpi.se

Sohlmans musiklexikon (tr. 1975)

Caprice' årsredovisningar 1999-2002

Ljud- och bildarkivets (SLBA) hemsida www.ljudochbildarkivet.se

Folkmusikdatabas (eget material), se SLBA

Statens Kulturråds hemsida www.kur.se

Kulturrådet: Fortsatta former – utvärdering av försöksperioden med ett utökat fonogramstöd.
ISBN 91-85259-00-4. 2004

Samtal med Thomas Stenmo IFPI, Hasse Lindgren Kulturrådet och Roland Olsson Caprice

Tommy Sjöberg

2004-03-20

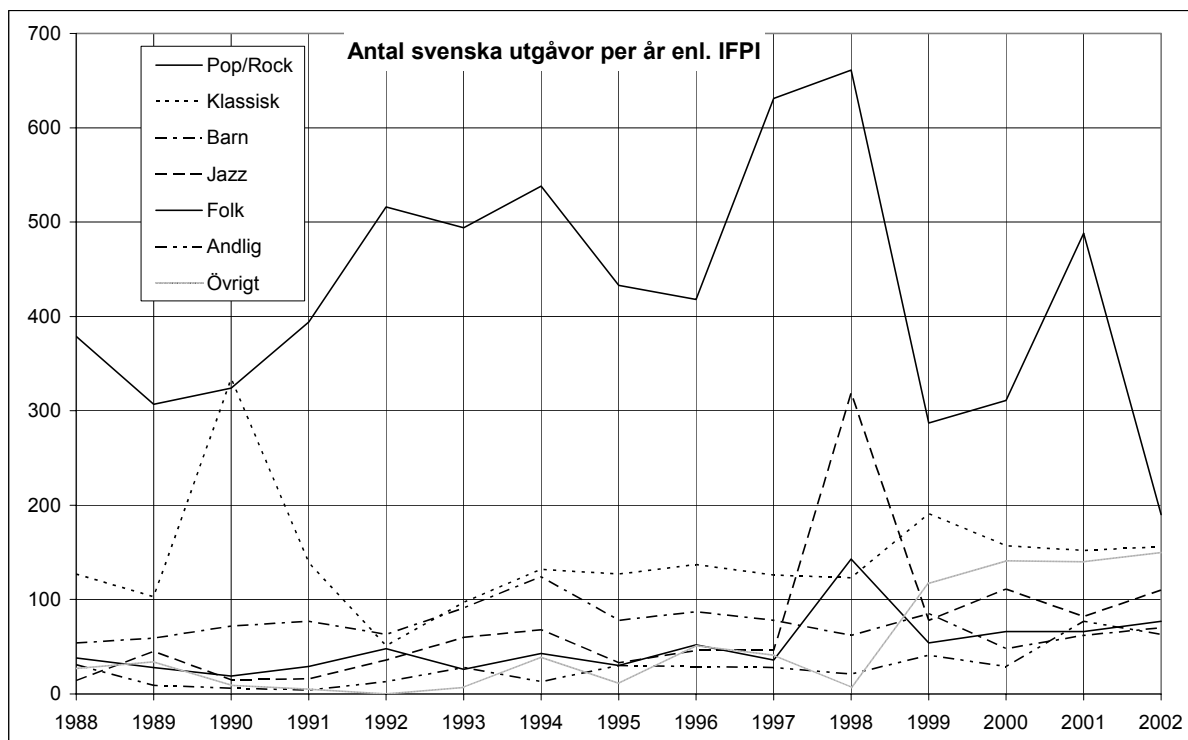

Fig. 1. Produktion av svenska fonogram, antal utgåvor per år

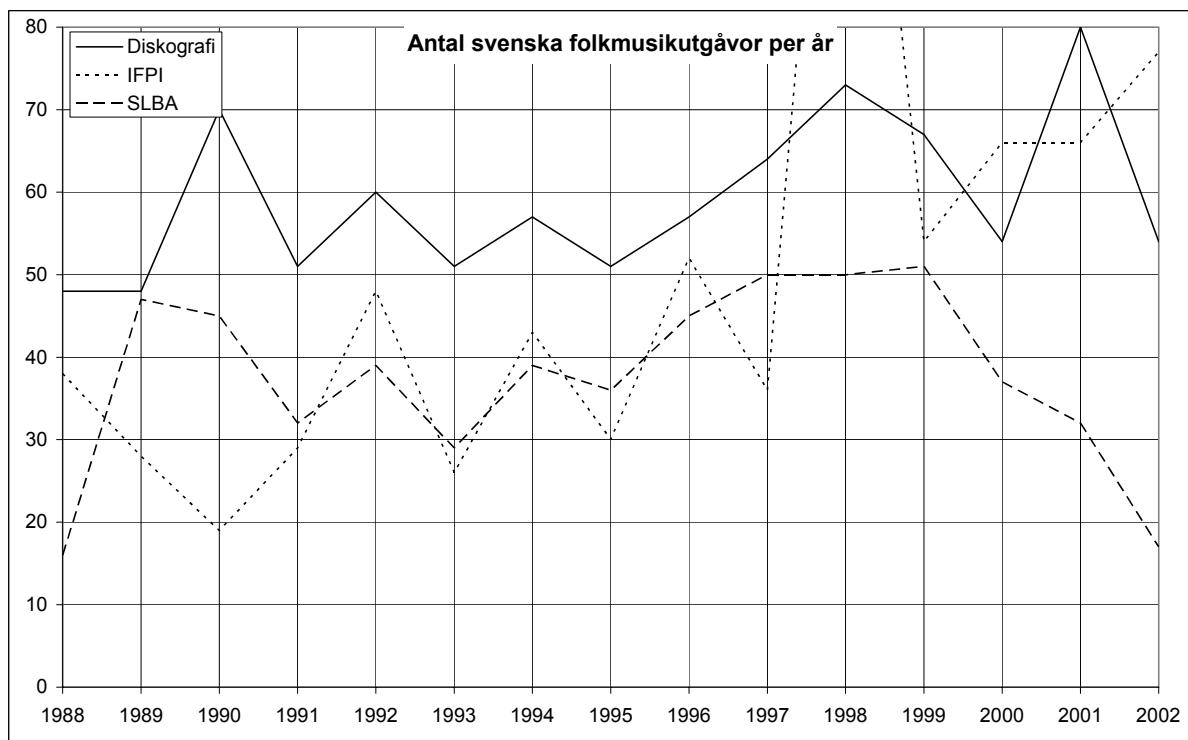

Fig. 2. Produktion av fonogram med svensk folkmusik, jämförelse av källor

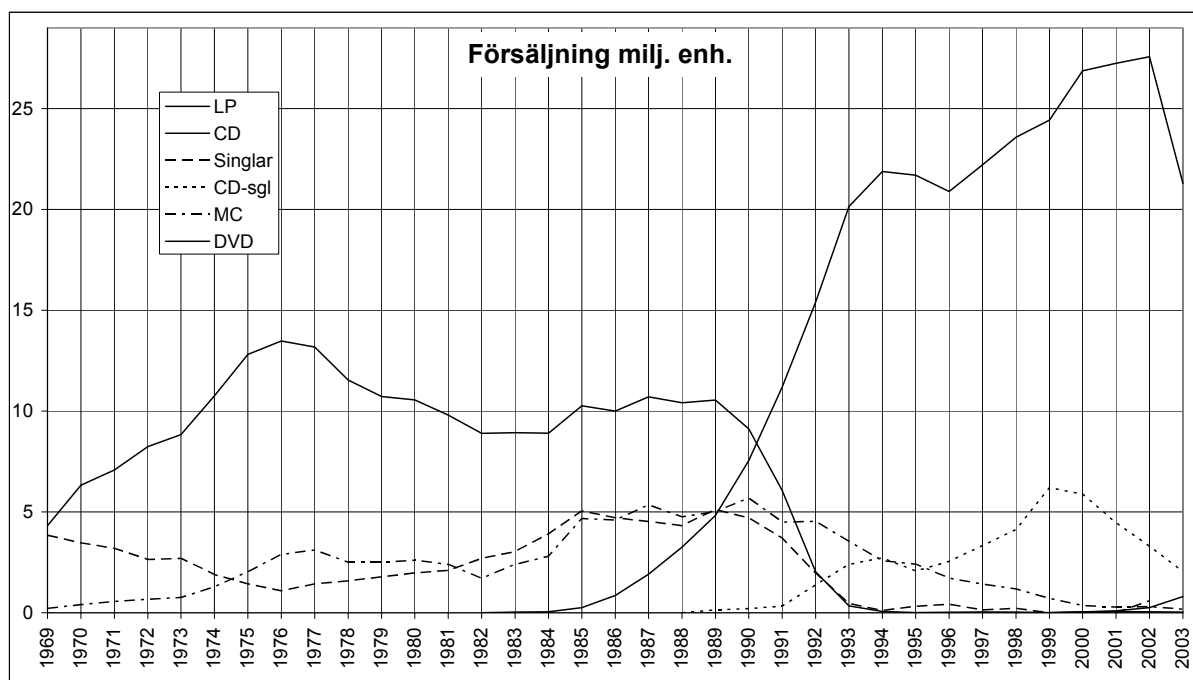

Fig. 3. Fonogramförsäljning, miljoner enheter enl. IFPI, fördelat på format.

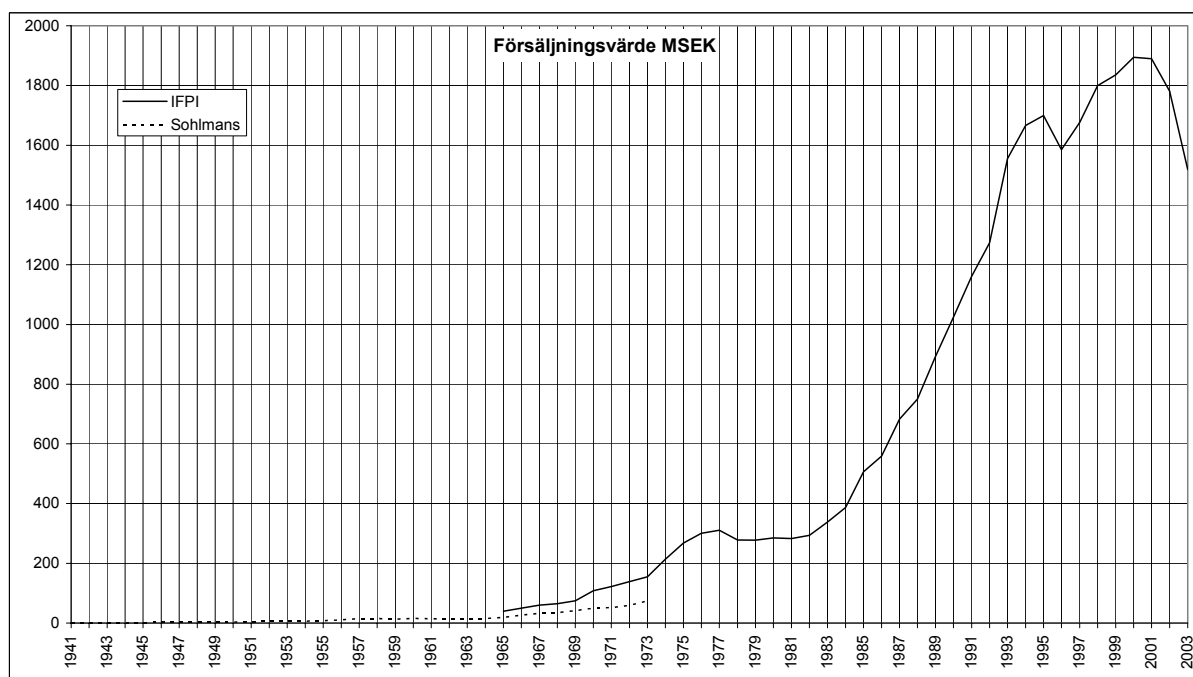

Fig. 4. Fonogramförsäljning, nettovärde enl. IFPI, samt summan av produktion, import och export enl. Sohlmans lexikon.